Åtgärdsprogram för hotade arter

Nyhetsbrev 2022

Länsstyrelsen
Västra Götaland

| | Skicka vidare

Ett hav av ängsvädd vid Osdal, Borås kommun. Foto: Andrea Albeck

Vildbin och andra pollinatörer

Regeringen och Naturvårdsverket har för tredje och sista året satsat extra på pollinatörer. Tillsammans med Hushållningssällskapet har länsstyrelsen varit med i projektet Hela Västra Götaland blommar där lantbrukare har fått hjälp med att öka antalet blommor. En broschyr om vilda bin och hur man kan hjälpa dem har tagits fram. I vinter kommer det att tas fram en växtguide med förslag på pollinatörsväxter anpassade för länet.

Artdatabanken har plockat ut områden i landet som räknas som ”hot-spots” för hotade pollinatörer. I Västra Götalands län valdes två område ut, områden runt militärens övningsfält i Borås och Karlsborg. I projektet har det utförts restaurering av igenväxande marker, bekämpning av invasiva arter, slåtter och bärgning av gräs. Projektet har lett till ett bra samarbete med Fortifikationsverket och de aktuella kommunerna.

Även i tre områden med hotade vildbin utanför hotspots-områdena har det röjts och grävts bort invasiva arter tillsammans med Västkuststiftelsen och Trafikverket. Vi har lärt oss att i just arbetet med vildbin och pollinatörer är det extra viktigt att bekämpa invasiva arter. Många av dessa arter vill ha sandiga och öppna miljöer. När man t.ex. gräver sandblottor behöver man ha uppföljning så att de inte blir fulla med kanadensiskt gullris eller lupiner istället för ängsvädd, väddklint, tjärblomster eller backnejlika.

Den alltmer ökande belysningen är ett problem bland annat för fladdermöss, men även för pollinatörer, fåglar och människor. Länsstyrelsen har tagit fram en broschyr om belysningsproblematiken och en film.

Den regionala miljöövervakningen av gaddsteklar och pollinatörer har genomförts för 13:e året. I år övervakades 12 platser och 1900 individer artbestämdes. De artrikaste platserna hade över 60 arter, medan de artfattigaste enbart hade en tredjedel så många. Utöver den regionala övervakningen har en riktad inventering av hotade pollinatörer genomförts under 2021-2022 i potentiellt intressanta områden i Borås, Ulricehamn-Falköping, Tidaholm och Åmål-Bengtsfors. Totalt hittades 13 rödlistade arter och flera intressanta områden. Rapporter kommer i vinter.

Kontakt: Karin Lindblad Johansson, Anna Tauson, Marja Nordin och Anna Stenström

Martorn och ostronört

Länsstyrelsen har tillsammans med Botaniska Trädgården i Göteborg fortsatt att odla upp och plantera ut martorn- och ostronörtsplantor för att förstärka länets vilda populationer. I år har 287 plantor av martorn satts ut. I södra Bohuslän har utplanteringen fortsatt på Grötö och Rörö i Öckerö kommun och i norr har utplantering skett på norra Nordkoster i strandmiljöer där vi först avlägsnat igenväxningsvegetation och grävt större sandblottor.

Blommande martorn på Rörö två år efter utplantering. Foto: Peter Post

På både Grötö och Rörö har överlevnaden och tillväxten varit mycket god de senaste två åren och på Rörö har ett stort antal plantor gått i blom redan andra året efter utplantering.

Under våren gjordes en utvärdering av utplanteringsarbetet genom ett examensarbete av Clara Lerbro. Särskilt studerades vilka abiotiska faktorer som skulle kunna förklara skillnaderna i överlevnad mellan olika utsättningar. Även påverkan från konkurrerande vegetation undersöktes.

För ostronörten ser framtidsutsikterna tyvärr betydligt dystrare ut. Uppföljning av de plantor som satts ut sedan 2016 visar på en mycket låg överlevnad över tid. Den naturliga föryngringen på lokalerna tycks i det närmaste ha upphört. Boven i dramat tros vara varmare vintrar och torrare och varmare somrar.

Vi har i år satt ut 110 plantor av ostronört på Rörö i Öckerö kommun och Tjurpannan i Tanums kommun. Detta är dock sannolikt den sista utplanteringen av ostronört som görs i landet.

En närmare redogörelse för situationen för ostronörten i landet avhandlades tidigare i år i en artikel i Svensk Botanisk Tidskrift.

Kontakt: Peter Post

Läderbagge och särskilt skyddsvärda träd

På många av de ställen som har riktigt gamla träd, finns det ett åldersglapp till nästa generation träd. Genom att veteranisera några av de yngre träden så får de hål, savflöden eller död ved som annars enbart äldre träd har. I vinter kommer träd i 3 områden veteraniserats.

I områden med läderbagge där det är ont om hålträd och det också är ont om träd att veteranisera kan vi sätta ut mulmholkar. En mulmholk ser ut som en stor fågelholk, fylld med spån, löv och pinnar, precis som ett ihåligt träd. Mulmholkar satts ut i 2 områden.

Sju markägare med skyddsvärda träd i värdetrakter har fått hjälp med frihuggning och/eller beskärning av sina träd så att de ska kunna stå kvar. I närheten av läderbaggslokaler frihuggs skyddsvärda träd i fem områden. Genom att träden står soligare trivs läderbaggarna bättre.

Skogsstyrelsens arbetslag Naturnärajobb hjälpte till med uppsättning av mulmholkar i Vänersborgs kommun. Fotot: Karin Lindblad Johansson

Kontakt: Anna Stenström och Karin Lindblad Johansson

Uppföljning av utplantering av ålgräs.
Foto: Eduardo Infantes

Ålgräsängar

Förra årets utplanteringar av ålgräs har blivit en succé. Antalet plantor hade mer än 10-dubblats på ett år. Genom att först lägga ut sand på botten så förbättrades vattenkvalitén så pass mycket att ålgräset trivdes när det planterades ut. Läs mer på Länsstyrelsens webb.

Länsstyrelsen har tagit fram ett handläggarstöd som ska vara en hjälp i ärenden där ålgräs påverkas direkt eller indirekt. Kommunerna kan nå handläggarstödet via Tillsynsportalen väst.

Kontakt: Beatrice Alenius

Strandpadda (stinkpadda)

Förr fanns det massor av stinkpaddor på Käringön, Orust kommun. Genom åren har de mindre dammarna och hällkaren vuxit igen och strandpaddorna har minskat. Under året har länsstyrelsen i samarbete med Orust kommun och Käringöns Samfällighetsförening restaurerat dammar, flyttat strandpaddeägg från Måseskär till Käringön och bränt ljunghed för att skapa bättre livsmiljöer. Under vintern kommer en skötselplan för Käringön att tas fram. Arbetet lockade ut Västnytt till Käringön och blev två inslag: Grävning för strandpadda och Så räddar vi strandpaddan.

Kontakt: Anna Stenström

Restaurering av hällkar på Käringön, Orust kommun. Foto: Anna Stenström

Ljunghed på Koster. Foto: Tobias Federsel, Melica

Ljunghed

I år har äntligen det efterlängtade åtgärdsprogrammet för ljunghed fastställts av Naturvårdsverket. Ljungheden är ett av våra äldsta kulturlandskap som har haft en stor utbredning på svensk utmark. Inte minst i Västra Götalands län.

Arbetet med åtgärdsprogrammet koordineras av Länsstyrelsen i Hallands län men berör även i olika utsträckning länsstyrelserna i Västra Götalands län, Blekinge, Jönköping, Kalmar, Kronoberg och Skåne.

Sedan 1800- och 1900-talen har 99,5 procent av ljungheden försvunnit genom igenplantering med barrskog, uppodling eller spontan igenväxning. Och förlusten av ljunghedar har medfört att många av de arter som är knutna till dessa miljöer är hotade.

Länsstyrelsen har under 2021 och 2022 inventerat värdekärnor för ljunghed när det gäller skötselstatus, skötselbehov, flora och fauna. I år har vi också påbörjat ett arbete med att ta fram särskilda förvaltningsplaner för ljunghedar i elva skyddade områden längs västkusten. Planerna är tänkta som ett extra stöd för planering och uppföljning av röjning, bränning och bete. De kommer att komplettera befintliga skötselplaner för berörda naturreservat.

I slutet på augusti anordnade det Europeiska ljunghedsnätverket en workshop i Bretagne i Frankrike som Länsstyrelsen och Västkuststiftelsen medverkade på. Ljunghedar förekommer i många länder i Europa men hur de sköts och med vilka mål varierar en hel del. Flera länder har dock kommit långt i sin naturvårdande skötsel av ljunghedar och nätverket ger oss en god möjlighet att diskutera skötselproblematik och metoder med kollegor i andra länder. Europeiska ljunghedsnätverkets nästa workshop kommer dessutom att anordnas på Västkusten i Sverige 2025.

Kontakt: Peter Post

Europeiska ljunghedsnätverket på workshop i Bretagne, Frankrike. Foto: Jap Smits.

Tidig fältgentiana, sen fältgentiana och kustgentiana

2022 har varit ett bra år för tidig och sen fältgentiana. I länet finns nu 7 lokaler med tidig fältgentiana och på 3 ställen fanns det mer än 1.000 st. På en av dessa stora lokaler såddes arten ut 2016 och har med intensiv skötsel ökat stort. Det är framför allt noggrann krattning av mossa och förna som verkar hjälpa. Att så ut arten på nya lokaler har nu lyckats på 3 ställen. På båda de nyupptäckta lokalerna i Strömstad skärgård finns arten kvar, men trots eftersök har den inte hittats på fler ställen där.

Efter förra årets bottenrekord för fältgentianan i Dalsland hittades den där i år på 3 platser. I år har ingen heltäckande uppföljning gjorts, men i Bölets naturreservat, Karlsborg räknades över 11.000 sena fältgentianor.

Kustgentiana. Foto: Anna Stenström

Det är tydligt att både den sena och den tidiga fältgentianan tycker om krattning. På många ställen har vi sett att den har spritt sig precis där vi krattat bort mossan. Vi kan också se att de ställen där det under de senaste åren har funnits fler än 500 fältgentianor något år har det gemensamt att de har lite mossa och förna.

I år har fältgentianan fått hjälp med specialskötsel på 16 lokaler, fa röjning, mosskrattning och tillfälliga stängsel för att de inte ska ätas upp av betesdjuren. Dessutom har frön av framför allt tidig fältgentiana spridits på 9 platser för att öka antalet platser den finns på.

Kontakt: Anna Stenström och Karin Lindblad Johansson

Drakblommor fredades från bete med tillfälligt stängsel så frösättningen säkrades på Frälsegården i Trädet, Ulricehamns kommun. Foto: Marina Bengtsson

Stäppartade torrängar

Utöver den löpande skötsel med bete eller slåtter på många platser har det bränts vegetation eller krattats mossa i 28 stäppartade torrängar. I fyra slåtterängar har drakblommor snitslats och sparats vid slåttern för att de ska få möjlighet att samla så mycket näring som möjligt samt att gynna fröna att mogna och spridas.

Drakblommor är mycket svåra att få att gro. I år sattes två plantor ut, efter uppdragning från frö, i Nolgården Näs naturreservat. I detta reservat hjälptes också fjädergräsfrön ner i marken på tre ytor. Drakblommor som planterats ut 2021 levde fortfarande och fjädergräsfrön som hjälpsåtts hade etablerat sig.

Samtliga (över 300) stäppartade torrängar har nu inventerats på sin flora och status och kartmaterialet uppdaterats. Underlaget bearbetas under vintern och kommer styra prioriteringen av de fortsatta insatserna.

Fjädergräset har räknats även i år och drakblommor har ingått i en demografisk studie. Antalet fjädergräs ökade på samtliga tre lokaler jämfört med förra året. Extra roligt att se ökningen i Varholmen, Stenstorp, där populationen är liten. I samband med att fjädergräset räknades så slogs vissa ytor intill för att gynna fjädergräset framför krisslorna.

Åtgärdsprogrammet för de stäppartade torrängarna har kompletterats med extra medel inom satsningen på Grön infrastruktur. I år har bland annat åtgärder utförts i samarbete med Falköpings kommun med fokus på torrängar på kommunens mark. I Ulricehamn har till exempel stäppartade torrängar frånstängslats från bete för att gynna frösättning och pollinatörer.

Kontakt: Marina Bengtsson och Ingvar Claesson

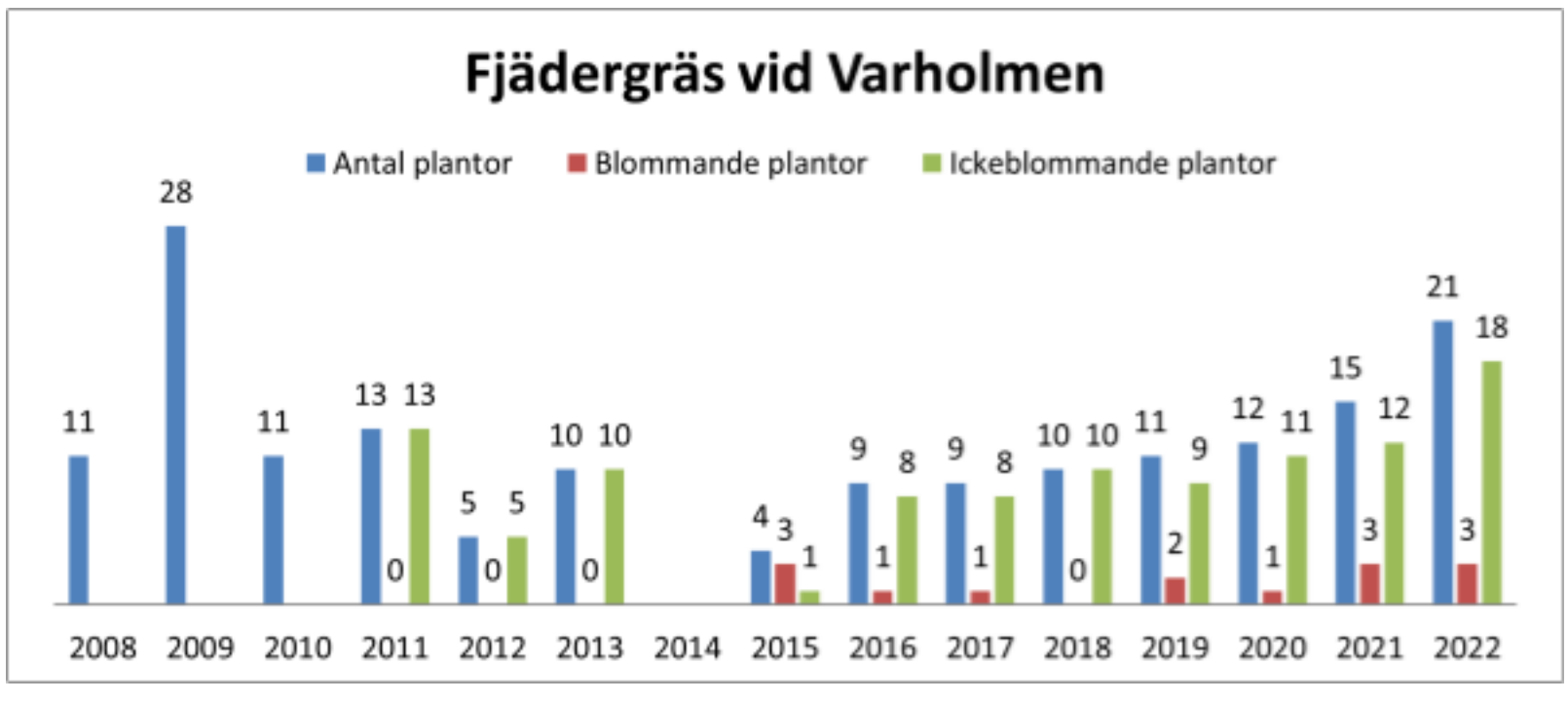

Den utrivna dammen i Tidan.
Foto: Håkan Magnusson

Asp

Inom åtgärdsprogrammet för asp (fisken) har det gjorts en särskilt uppföljning av en dammutrivning i Tidan. Mariestads kommun har med stöd av Länsstyrelsen genomfört undersökningarna. Provtagning av fiskrom och eDNA har gjorts på 5-6 lokaler uppströms och nedströms den rivna dammen vid Stadskvarnen både 2021 och 2022. Dammen har tidigare utgjort definitivt hinder bland annat för uppvandrande asp från Vänern. Resultaten visar att asp under båda åren vandrat förbi den rivna dammen och lekt uppströms. Asprom har insamlats vid de flesta provpunkter båda åren, vilket tyder på att det idag råder fri passage för denna art. Resultaten från 2022 visar att även vimma har lekt uppströms det gamla hindret. eDNA proverna visar också på aspförekomst från alla provpunkter. Sammanfattningsvis kan konstateras att asp och andra vandrande fiskarter i Tidan har fått tillgång till sina gamla lekområden uppströms Stadskvarnen.

Kontakt: Fredrik Nilsson

Raggbock. Foto: Peter Post

Vedskalbaggar

Under sommaren inventerades sex naturreservat, tre i Dalsland och tre i länets östra delar, efter de arter som förekommer i åtgärdsprogrammen för skalbaggar på nyligen död tall och på äldre död tallved. Inventeringen utfördes genom riktade eftersök av arterna under sommarhalvåret. I Dalsland återfanns endast raggbock i Brurmossens NR där den var känd sedan tidigare. Men i den östra delen av länet hittades bland annat arten tallgångbagge (VU) i alla tre undersökta naturreservat (Klyftamon i Götene kommun och Valekleven-Ombo öar och Uvviken-Kyrkogårdsön längs Vätterns västra strand). Dessutom gjordes spännande nyfynd av raggbock i både Klyftamon och på öar vid Valekleven-Ombo öar.

Under 2022 påbörjas dessutom en sexårig satsning på naturvårdsbränning i länet genom LIFE-projektet LIFE2Taiga. Något som kommer att gynna rödlistade tallskalbaggar. De områden som ingår i projektet med avseende på naturvårdsbränning är bl.a. Klyftamon, Kynnefjäll, Kroppefjäll och Trestickland NP.

Kontakt: Peter Post

Rikkärr

Restaurering och skötsel genom avverkning, röjning, bekämpning av invasiva arter, bete och slåtter har genomförts i 7 oskyddade rikkärr och 9 skyddade rikkärr. Tre rikkärr har skyddats genom naturvårdsavtal med markägarna och ett till är på gång.

En stor kart-analys över rikkärr och våtmarker som är påverkade av diken har genomförts för att se var restaurering ska prioriteras. Analysen kommer i en rapport till vintern. Hydrologisk utredning har genomförts i två rikkärr. Utredning och förberedelser för hydrologisk restaurering fortsätter under 2023.

Ett av rikkärren i Sotaliden, Skövde kommun. Foto: Jennie Niesel

Inventering av grynsnäckor (*Vertigo*) har genomförts i 29 rikkärr, dels skyddade lokaler där arterna har hittats innan, dels i oskyddade rikkärr. Resultat kommer i vinter och hamnar på artportalen.

Länsstyrelserna har gett ut en handbok för skötsel och restaurering av rikkärr.

Kontakt: Jennie Niesel

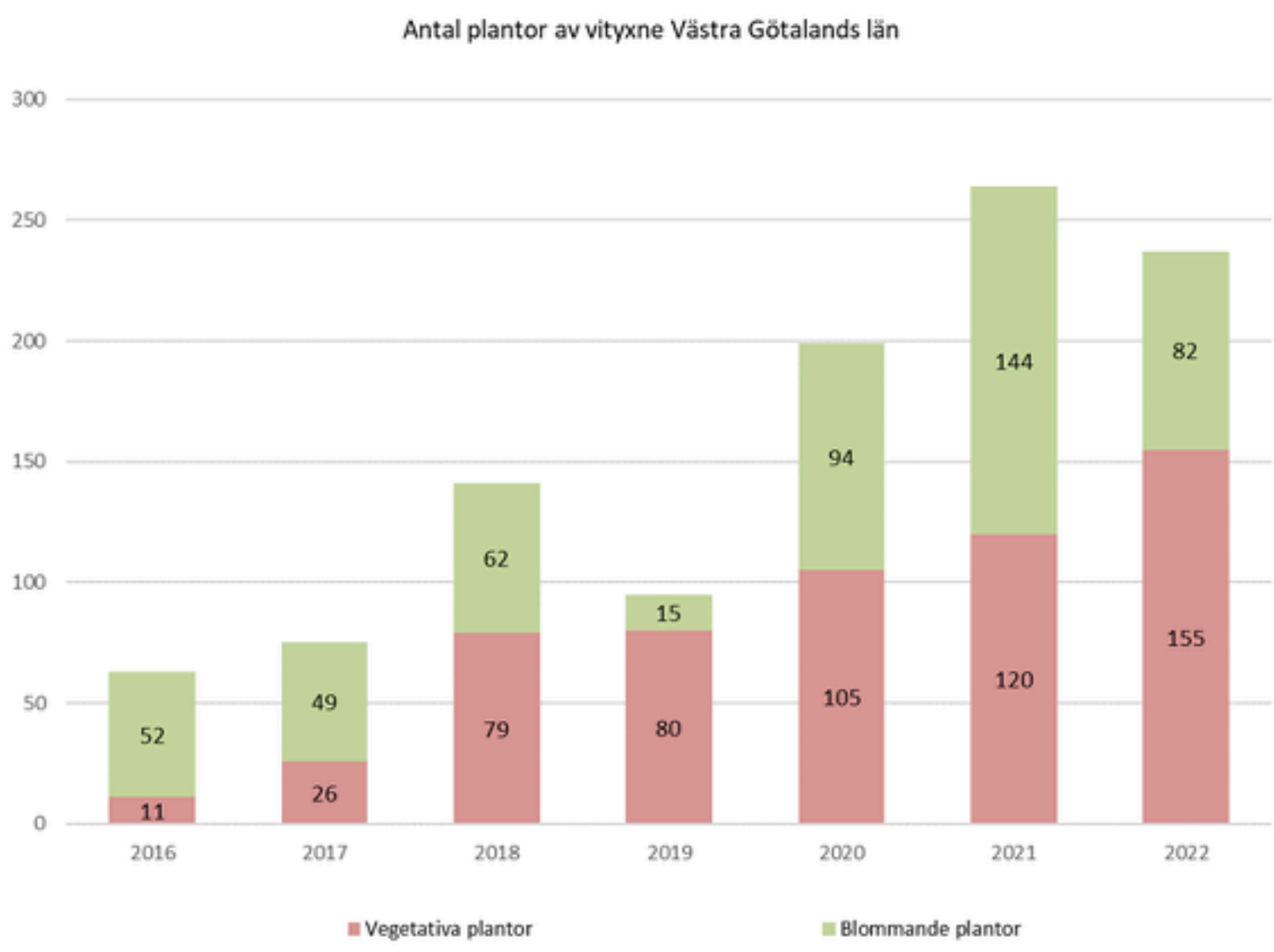

Antalet vegetativa och blommande plantor av vityxne har ökat sedan 2016.

Vityxne

Bete och slåtter är en förutsättning för att bevara vityxne. Arten verkar dessutom gynnas ytterligare av särskilda åtgärder. Sedan 2016 har lokalerna i länet därför mosskrattats och/eller bränts på våren. Årets inventering tyder på att insatserna ger

effekt på sikt. Totalt påträffades 237 plantor, vilket är något färre än 2021. Antalet vegetativa plantor var dock det högsta sedan åtgärdsprogrammet inleddes 2005. Särskilt glädjande var att arten återfanns på en lokal där den inte noterats sedan 2018. Läget är dock inte positivt på alla lokaler. Trots åtgärder har arten fortfarande inte återfunnits på en lokal där den senast sågs 2012.

Kontakt: Lars Sjögren

Alkonblåvinge, svartfläckig blåvinge och fetörtsblåvinge

Under sensommaren återbesöktes lokaler för alkonblåvinge kring Nordre Älv i Kungälvs och Göteborgs kommuner. Dessvärre gjordes inte några återfynd på någon av lokalerna. Klockgentianorna finns dock kvar och möjligen kan även blåvingarna göra det. Dessutom återbesöktes Remmene skjutfält och där finns populationen kvar. Under hösten har 7 ytor i Härryda och Partille röjts. Lokalerna lämpar sig inte för bete och åtgärderna görs för att hindra att de växer igen. På en betad lokal i Vårgårda har dessutom en bränning genomförts under våren.

Ägg av fetörtsblåvinge på kärleksört. Foto: Niklas Franc, Naturcentrum

Glädjande nog har två nya lokaler av svartfläckig blåvinge i länet hittats av Mikael Johannesson under året.

Kontakt: Lars Sjögren

I juni inventerades fetörtsblåvinge vid Idefjorden i Strömstads kommun. På åtta av tio lokaler som undersöktes hittades ägg, larver eller vuxna fjärilar av arten. Resultaten indikerar att det finns en utbredd population runt Krokstrand där det förekommer rikligt med öppna hällar, stenbrott, klippor och skrotstenspartier i en mosaik av löv- och barrskog. Miljöer som arten tycks trivas bra i. Även två potentiella lokaler i närheten av Svinesund besöktes, men där kunde inga spår av arten noteras.

En intressant observation under inventeringen var att rikligt med ägg och larver även noterades i branta klippor ned mot Idefjorden i Krokstrandsområdet. Denna miljö har inte undersökts tidigare och dess betydelse som livsmiljö för arten bör därför undersökas ytterligare.

Kontakt: Peter Post

Trumgräshoppa, hane. Foto: Sundh Miljö

Trumgräshoppa, sandödla, vitryggig hackspett och barbastell

I slutet på sommaren inventerades den värmeälskande trumgräshoppan på länets två stabila lokaler. Resultatet av undersökningen visar en positiv trend både i naturreservatet Bräcke ängar i Åmåls kommun och i Bölets ängar i Karlsborgs kommun jämfört med 2018. Aktiva åtgärder för att utöka trumgräshoppornas

livsmiljö har också påbörjats i Bölets ängar vilket bedöms ge goda förutsättningar för en större population av arten.

Kontakt: Peter Post

I Tranemo har kommunen med hjälp av arbetslaget, Naturnära jobb i Borås, gjort åtgärder mot invasiva arter på en lokal för sandödla. Längs med delar av banvallen i Mölltorp har länsstyrelsen grävt bort blomsterlupin samt genomfört röjningar.

Tillsammans med markägaren Swedish match och Tidaholms kommun har länsstyrelsen genomfört åtgärder i Hyltans Naturreservat för att gynna sandödlan. Genom bekämpning av invasiva arter, gallringar, röjningar och blottläggning av sand, har det därmed skapats ljusare och varmare miljöer som är gynnsamt för arten.

Kontakt: Karin Lindblad Johansson

Inom skyddade områden har Västkuststiftelsen avverkat gran, toppkapat lövträd och restaurerat betesmarker i 2 områden. Det ger mer lövskog och mer död ved, vilket gynnar vitryggig hackspett och andra lövskogsarter.

Kontakt: Stefan Husar

Under sommaren har 11 skyddade områden inventerats på fladdermöss, med en förhoppning om att hitta barbastell. Totalt hittades 10 arter fladdermöss varav 4 arter är rödlistade, men tyvärr inga barbasteller. Det artrikaste området var Levene ängar naturreservat och Torsängen–Skansen Läckö naturreservat. Där påträffades 8 fladdermusarter i varje område.

Kontakt: Anna Stenström

Före röjning för öppna kalkrika hällmarker i Dalsland. Foto: Stefan Husar

Hällebräcka, öppna kalkrika hällmarker i Dalsland, stor ögontröst och mosippa.

Under året har röjningsinsatser och bete gjorts i 4 områden Dalsland av Västkuststiftelsen och ÅGP för att gynna hällebräcka och kalkrika hällmarker.

Kontakt: Stefan Husar

Samma ställe, efter röjning. Foto: Stefan Husar

Ett litet antal frön av mosippa samlades in på Remmene skjutfält i början av juni. Fröna drevs som tidigare upp till plantor av Göteborgs Botaniska Trädgård. Grobarheten var mycket god och 31 unga plantor sattes ut på Tånga hed i början av november.

Kontakt: Lars Sjögren och Johan Dahlberg

Storögontröst har inventerats på 5 platser. På en plats dit den spridits med frö har den klarat sig och blommade i år.

Kontakt: Johan Dahlberg

Stäppfingersvamp

Efter 16 år återfanns stäppfingersvampen i Kosterhavets nationalpark. Dessutom på två platser, varav den ena är nyupptäckt. En stor svampinventering har genomförts i Kosterhavets nationalpark de senaste åren.

Kontakt: Lisa Karnfält

Stäppfingersvamp. Foto: Johan Svedholm

Om nyhetsbrevet

Ungefär tio procent av Sveriges djur, växter och svampar är hotade. Det innebär att över 2 000 arter riskerar att försvinna. I det här nyhetsbrevet kan du läsa mer om vårt arbete med åtgärdsprogram.

Länsstyrelsen Västra Götalands län
403 40 Göteborg | 010-224 40 00 | vastragotaland@lansstyrelsen.se

Har du fått detta mail vidarebefordrat?
Starta en egen prenumeration här.

Så hanterar vi dina personuppgifter
Avregistrera prenumeration

Följ oss i sociala media

Dela detta utskick